

ӘОЖ 614:316.42:502.131.1

ЖАҚСЫ ДЕНСАУЛЫҚ ЖӘНЕ ӘЛ-АУҚАТ: ТҰРАҚТЫ ДАМУ ЖОЛЫНДАҒЫ НЕГІЗГІ МАҚСАТ

Кемелбек Жанерке, Айтек Еркебұлан, Думанов Саят

студенттер, Құқық қорғау қызметі мамандығы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ., Қазақстан.

Ғылыми жетекшісі: Атаханова Гульзагира Махатовна – профессор, ҚазҰУ Қылмыстық құқық, қылмыстық іс-жүргізу, криминалистика кафедрасы

Бұл мақалада БҰҰ-ның Тұрақты даму мақсаттарының бірі – «Жақсы денсаулық пен әл-ауқат» тақырыбы қарастырылады. Денсаулық сақтау жүйесінің сапасын арттыру, халықтың өмір сүру ұзақтығын көбейту, алдын алу шараларын күшейту және психикалық денсаулыққа мән беру мәселелері ғылыми тұрғыда талданған. Сонымен қатар, Қазақстандағы денсаулық сақтау саласының қазіргі жағдайы мен болашағы туралы да пікірлер ұсынылған.

Кілт сөздер: денсаулық сақтау, әл-ауқат, тұрақты даму, профилактика, өмір сапасы, психикалық денсаулық, Қазақстан.

Kіріспе

Жақсы денсаулық – кез келген қоғамның әлеуметтік, экономикалық және мәдени дамуының негізі. 2015 жылы БҰҰ 17 Тұрақты даму мақсатын (ТДМ) бекітті, олардың ішінде 3-мақсат – «Салауатты өмір салтын қамтамасыз ету және барлық жастағы адамдар үшін әл-ауқатты арттыру» — аса маңызды болып саналады.

Бұл мақсат денсаулық сақтау жүйесін жетілдірумен ғана шектелмейді. Ол сонымен бірге алдын алу шараларының тиімділігін арттыруды, эпидемиялармен күресуді, ана мен бала денсаулығын жақсартуды, психикалық денсаулықты қолдауды және халықтың жалпы өмір сапасын арттыруды көздейді.

Материал және зерттеу әдістері

Мақалада Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (ДДСҰ), ЮНИСЕФ, БҰҰДБ (UNDP), Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігінің ресми статистикасы мен сараптамалық есептері негізінде зерттеу жүргізілді.

Салыстырмалы талдау әдісі арқылы Қазақстан мен басқа елдердегі (мысалы: Финляндия, Жапония, Оңтүстік Корея) денсаулық сақтау саласының

көрсеткіштері салыстырылып, олардың күшті және әлсіз жақтары анықталды. Сонымен қатар, сауалнама нәтижелері мен ғылыми басылымдар талданды.

Нәтижелер мен талқылау

1. Денсаулық пен әл-ауқаттың жаһандық мәні

ДДСҰ мәліметінше, әлемде жыл сайын шамамен 15 миллион адам 70 жасқа жетпей қайтыс болады, оның 85%-ы дамушы елдерде тіркеледі. Көп жағдайда бұл созылмалы аурулар – жүрек-қантамыр аурулары, диабет, онкологиялық аурулар және тыныс алу ауруларының салдарынан болады.

Денсаулық тек аурудың болмауы емес, адамның физикалық, психикалық және әлеуметтік тұрғыдан толық әл-ауқаты болып табылады. Сондықтан денсаулық сақтау жүйесі жан-жақты дамуы тиіс: тек емдеуге ғана емес, алдын алуға, білім беруге және қоғамдық қолдауға бағытталуы қажет.

2. Қазақстандағы жағдай

Қазақстан соңғы жылдары денсаулық сақтау саласын реформалауға елеулі күш жұмсауда. Мемлекеттік бағдарламалар (мысалы, «Денсаулық» мемлекеттік бағдарламасы, «Саламатты Қазақстан») шеңберінде алғашқы медициналық көмекті жақсарту, ана мен бала денсаулығын сақтау, міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру жүйесі (МӘМС) енгізілді.

2023 жылғы деректерге сәйкес:

Орташа өмір сүру ұзақтығы – 73 жас

Ана өлімі – 100 мың тірі туылғанға шаққанда 13,4 жағдай

Балалар өлімі – 1 жасқа дейінгі 9,1 жағдай / 1000

Сонымен қатар, елде жүрек-қантамыр аурулары, семіздік, қант диабеті секілді созылмалы аурулар белең алып отыр. Бұл өз кезегінде өмір салтына, тамақтану мәдениетіне және халықтың физикалық белсенділігіне байланысты.

3. Профилактиканың маңызы

Алдын алу – денсаулық сақтаудың ең тиімді әрі арзан бағыты. Дұрыс тамақтану, физикалық белсенділік, зиянды әдеттерден бас тарту (темекі, алкоголь), вакцинация – халық денсаулығын сақтауда негізгі рөл атқарады.

Қазақстанда соңғы жылдары скринингтік бағдарламалар енгізіліп жатыр. Мысалы, 40 жастан асқан азаматтарға жыл сайын тегін тексерулер қарастырылған. Бірақ олардың қамтылу деңгейі мен сапасы әлі де жеткіліксіз.

4. Психикалық денсаулық және әл-ауқат

Психикалық денсаулық – жаһандық денсаулық сақтау жүйесінің осал тұсы. БҰҰ мәліметі бойынша, әлемде әрбір төртінші адам өмірінде бір рет психикалық қиындыққа тап болады.

Қазақстанда бұл мәселе әлі де жабық күйінде қалып отыр. Психолог мамандардың жетіспеушілігі, стигма мен ақпараттың аздығы – басты проблемалар. Осыған байланысты, мектептер мен университеттерде психологиялық қызметтерді дамыту, халыққа бағытталған ақпараттық кампаниялар ұйымдастыру қажет.

5. Денсаулық сақтау саласындағы инновациялар

Соңғы жылдары телемедицина, мобильді қосымшалар арқылы медициналық қызмет көрсету, жасанды интеллектке негізделген диагностика әдістері кең етек алуда. Қазақстан бұл салада алғашқы қадамдарын жасап жатыр:

«DamuMed» қосымшасы арқылы онлайн жазылу және кеңес алу

Электронды денсаулық паспорты

Қашықтан кеңес беретін ұлттық медициналық порталдар

Дамыған мемлекеттерде адамның генетикалық бейімділігін ескеретін персоналдандырылған медицина кең таралып келеді. Бұл – болашақта Қазақстан да ұмтылатын бағыттардың бірі болуы тиіс.

6. Жастар денсаулығы және мектеп жасындағы балалардың әл-ауқаты

Жасөспірімдер мен жастар — елдің болашағы. Олардың денсаулығы мен әл-ауқаты Қазақстандағы тұрақты дамудың маңызды индикаторларының бірі. Алайда соңғы жылдары жастар арасында семіздік, стресс, психологиялық күйзеліс, белсенділіктің төмендеуі, нашар ұйқы сынды мәселелер жиі кездесіп отыр.

UNICEF Kazakhstan деректері бойынша:

12–17 жас аралығындағы жастардың 22%-ы артық салмаққа ие

35%-ға жуық жасөспірім үнемі күйзеліске ұшырайды

Мектеп оқушыларының 40%-ы күнделікті физикалық белсенділікке қатыспайды

Бұл көрсеткіштер еліміздің болашағына қауіп төндіріп отыр. Жастар арасында профилактика мәдениетін қалыптастыру, салауатты өмір салтына ынталандыру, мектептегі дене шынықтыру мен тамақтану жүйесін жақсарту өте маңызды.

Мысалы, Финляндияда мектеп оқушыларына міндетті түрде күніне кемінде 1 сағат таза ауада қозғалу қарастырылған, ал тамақтану рационы қатаң түрде мемлекеттік деңгейде бақыланады. Бұл тәжірибені Қазақстанда бейімдеп енгізу тиімді болмақ.

7. Денсаулық сақтау саласындағы адами ресурстар мәселесі

Қазақстандағы медицина саласындағы басты түйткілдердің бірі — дәрігер мен мейіргерлер тапшылығы. Әсіресе ауылдық жерлерде бұл проблема өткір тұр. ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің 2023 жылғы мәліметі бойынша елде 7 мыңнан астам дәрігер жетіспейді.

Сондай-ақ медициналық қызметкерлердің жүктемесі жоғары, жалақы деңгейі барлық өңірде бірдей емес, жұмыс жағдайы көп жерде нашар. Бұл кадрлардың кәсіби күйзелісіне, жұмыстан кетуіне немесе шетелге көшуіне себеп болуда.

Кадр тапшылығын шешу үшін:

Жоғары оқу орындарындағы гранттар санын арттыру

Ауылда жұмыс істеуге ынталандыру бағдарламаларын күшейту
Жалақыны нарықтық деңгейге сай өсіру

Қашықтан оқу және телемедицина арқылы үздіксіз білім беру жүйесін енгізу қажет

Мысалы, Оңтүстік Корея мен Жапонияда медициналық қызметкерлер үшін мемлекеттік деңгейде өмір сүру жағдайларын жақсартуға бағытталған «Smart Village» жобалары сәтті жүзеге асып жатыр.

Қорытынды

Жақсы денсаулық пен жоғары өмір сапасы – әрбір адамның табиғи құқығы. Қазіргі таңда Қазақстан осы бағытта маңызды қадамдар жасауда. Алайда әлі де шешімін таппаған мәселелер көп: ауылдық жерлердегі медициналық қызметтің сапасы, кадр жетіспеушілігі, профилактиканың әлсіздігі.

Тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізу үшін үкіметтік деңгейде жүйелі реформалармен қатар, халықтың өз денсаулығына жауапкершілікпен қарауы қажет. Денсаулық – бұл тек медицинаның емес, білімнің, экологияның, әлеуметтік жағдайдың және мәдениеттің көрсеткіші екенін естен шығармауымыз керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. World Health Organization. Global Health Observatory (GHO) data, 2023.
2. ҚР Денсаулық сақтау министрлігі. Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау жүйесі туралы ұлттық баяндама, 2023.
3. United Nations Sustainable Development Goals. Goal 3: Good Health and Well-being.
4. “Саламатты Қазақстан” бағдарламасы – ҚР ДСМ, 2020–2025.
5. Нұрғали А.М. Қоғамдық денсаулық және профилактиканың рөлі // Қоғамдық денсаулық журналы, №2, 2022.
6. UNICEF Kazakhstan. Maternal and Child Health Overview, 2022.
7. Mental Health Atlas 2020 – WHO
8. Мусина А.Ж. Телемедицинаның даму болашағы // Медицина және инновация журналы, 2023.
9. DamuMed – ресми ақпараттық портал, 2024.
10. OECD Health Statistics 2023.

ХОРОШЕЕ ЗДОРОВЬЕ И БЛАГОСОСТОЯНИЕ: ОСНОВНАЯ ЦЕЛЬ НА ПУТИ К УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ

Кемелбек Жанерке , Айтек Еркебұлан , Думанов Саят

Научный руководитель: Атаханова Г.М.

В данной статье рассматривается одна из целей устойчивого развития ООН — «Хорошее здоровье и благополучие». Проведен научный анализ вопросов повышения качества системы здравоохранения, увеличения продолжительности жизни населения, усиления профилактических мер и внимания к психическому здоровью. Также представлены мнения и рекомендации относительно текущего состояния и перспектив развития системы здравоохранения в Казахстане.

Ключевые слова: здравоохранение, благополучие, устойчивое развитие, профилактика, качество жизни, психическое здоровье, Казахстан.

GOOD HEALTH AND WELL-BEING: A KEY GOAL ON THE PATH TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Kemelbek Zhanerke, Aitek Erkebulan, Dumanov Sayat

Scientific supervisor: Professor G. Atakhanova,

This article discusses one of the United Nations Sustainable Development Goals — “Good Health and Well-Being.” It provides a scientific analysis of improving the quality of healthcare systems, increasing life expectancy, strengthening preventive measures, and addressing mental health. The paper also presents insights into the current state and future prospects of healthcare development in Kazakhstan.

Keywords: healthcare, well-being, sustainable development, prevention, quality of life, mental health, Kazakhstan.

REFERENCES

1. World Health Organization. Global Health Observatory (GHO) Data, 2023.
2. Ministry of Health of the Republic of Kazakhstan. National Report on the Healthcare System of the Republic of Kazakhstan, 2023.
3. United Nations. Sustainable Development Goals. Goal 3: Good Health and Well-being.
4. “Salamatty Kazakhstan” Program. Ministry of Health of the Republic of Kazakhstan, 2020–2025.
5. Nurgali A.M. The Role of Public Health and Prevention // Journal of Public Health, No. 2, 2022.
6. UNICEF Kazakhstan. Maternal and Child Health Overview, 2022.
7. World Health Organization. Mental Health Atlas 2020.

8. Musina A.Zh. Prospects for the Development of Telemedicine // Journal of Medicine and Innovation, 2023.
9. DamuMed. Official Information Portal, 2024.
10. OECD. Health Statistics 2023.